



אוצרות
המושגים
תשרי

◆ ראש השנה ◆



תקיעת שופר – עבודה של תשובה או מצוה בלי טעם?

מטרת הבריאה ותוכן ענין השופר

"יכין עצמו" למצוות של שנה שלימה!

"תשובה עיראד" של שבת שובה



קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק זאיאנץ ע"ה
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

פתיחה

בעזרה"ת.

בפרוש עלינו ימי ראש השנה הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, עוסק כל יהודי בהכנה רבה לימים קדושים אלו, שהשפעתם ניכרת על פני כל השנה כולה.

עיקר עבודת היום הוגדרה בדברי חז"ל "שמצוות היום בשופר". קובץ זה אשר אנו נותנים לפניכם היום עוסק בעיקרו בשני נושאים מהותיים במצוות תקיעת שופר:

א. תוכנה של המצווה, לאור דברי הרמב"ם שהתקיעה היא "גזירת הכתוב" בלא טעם, ויחד עם זאת "רמו יש בה". המאמר הראשון בקובץ זה מבאר את תכלית הבריאה ומהות עבודת האדם, כפי שהן משתקפות במצוות השופר.

ב. איתא בכתבי האר"י שיש "להכיין עצמו" לתקיעת שופר. המאמר השני בקובץ מבאר את מהותה של ההכנה, היחס לכוונות האר"י בתקיעת שופר, וכיצד ההכנה לתקיעת שופר יש לה השפעה עצומה על עבודת האדם במשך השנה כולה.

בשנה זו, שבת שובה מחוברת לקודש לימי הדין, ועל כן הוסיפנו בקובץ זה מאמר המבאר את התשובה ה"שבחית" שיש לעסוק בה בשבת שובה. המאמר סוקר את שני מיני התשובות הנוכרים זוהר, ומבאר את עבודת התשובה של ימות החול לעומת "תשובה עילאה" הנדרשת בשבת זו.

ביאורים אלו נלקטו ובאו מתוך מרחבי תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, ונערכו מחדש על ידי חברי המערכת.

ויהי רצון שניכתב וניחתם כל בני ישראל לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, מתוך שלום והשקט ובטח, ונחזה בקיום התפילה "תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ גלויותינו . . והביאנו לציון עירך ברנה" וכו', בהתגלות מלכותו ית' לעין כל כאשר "ידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפה ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

וברכת התורה,
מכון אור החסידות
ימי הסליחות ה'תשפ"ד

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן עניינים

מהותו של יום ב

תקיעת שופר – עבודת התשובה או גזירת הכתוב?

לשם מה ברא ה' את העולם, ולשם מה נבראו העולמות הרוחניים העליונים? / כיצד מתחדשת בריאת העולמות מידי ראש השנה? / האם מצוות תקיעת השופר היא מצווה הגיונית או גזירה בלי טעם? / וכיצד תקיעת השופר מבטאת את עבודת היהודי להגשמת תכלית הבריאה?

(נ"פ לקיט שיחת חיד"י עמ' 122 ואילך)

שואלין ודורשין ז

כיצד "יכין עצמו לתקוע בשופר"?

האם כל יהודי שייך לכוונות האר"י"ל בתקיעת שופר? / מהי ההכנה הרוחנית הנדרשת לפני התקיעות? / מדוע אדמו"ר הוקן הורה לומר "לשם יתוד" רק פעם אחת ביום? / כיצד ניתן לרומם בר"ה את המצוות של כל השנה? / ומהי "קבלת עול כללית" הנדרשת ביום זה?

(נ"פ לקיט שיחת חיד"י עמ' 43 ואילך)

מהותה של שבת תשובה יב

"תשובה עילאה" של שבת שובה

כיצד שייכת עבודת התשובה בשבת שאסורה בבקשת צרכיו? / מהי "תשובה תארה" וכמה נבדלת היא מ"תשובה עילאה"? / איזו תשובה ראוי לליל שיש ואיזו תשובה שייכת ליום השבת? / ומה יעשה יהודי שמרגיש מנותק ורחוק מעבודת שבת שובה?

(נ"פ תורת נחם תשכ"ב ח"א עמ' 26 ואילך)



צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב וילברשטרם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000
Or Hachasidut - Head Office, 1469 President st.
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:

טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidut@gmail.com



תקיעת שופר – עבודת התשובה או גזירת הכתוב?

לשם מה ברא ה' את העולם, ולשם מה נבראו העולמות הרוחניים העליונים? / כיצד מתחדשת בריאת העולמות מידי ראש השנה? / האם מצוות תקיעת השופר היא מצווה הגיונית או גמירה בלי טעם? / וכיצד תקיעת השופר מבטאת את עבודת היהודי להגשמת תכלית הבריאה?



אודות מצוות תקיעת שופר כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד):

אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמו יש בו,

כלומר, עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה

ולכאורה יש לתמוה: מה ראה הרמב"ם להדגיש שמצוות תקיעת שופר היא בעיקרה מצווה שאין בה טעם אלא "גזירת הכתוב"?

הלא לכאורה הרמב"ם בא לבאר כאן את ה"רמז" שבתקיעת שופר "עורו ישנים משנתכם . . וחזרו בתשובה", ודי הי' לו לרמב"ם לומר שיש רמז במצוות תקיעת שופר על עניין התשובה, ומדוע הוצרך להגדיר תחילה את תקיעת שופר כ"גזירת הכתוב"?

והרי גם אם תקיעת שופר לא היתה "גזירת הכתוב" אלא מצוה עם טעם והגיון שכלי (כמו שאכן מצינו בראשונים שמבארים כמה טעמים למצוה זו (ראה בארוכה אבודרהם בסדר תק"ש בשם רס"ג)), עדיין יתכן למצוא במצוה זו רמז לתשובה, שהלא מצינו עוד מצוות שיש להן טעם, ומכל מקום נתלו בהן גם רמזים לעוד עניינים, וא"כ, מדוע חשוב להקדים לעניין ה"רמז" שבשופר שהגדרת מצוה זו היא גזירת הכתוב?

ומשמע מכך, שעניין גזירת הכתוב שבתקיעת שופר לא הובא ברמב"ם בדרך אגב וכהבהרה בעלמא, אלא זהו חלק מחידושו של הרמב"ם בענין זה, שבתקיעת שופר ישנם שני עניינים:

גזירת הכתוב, ורמז על ענין התשובה. וישנה משמעות רבה והדגשה מיוחדת בשני עניינים אלו: מחד, תקיעת שופר היא מצווה בלא טעם, ומאידך יש בה רמז מובן והגיוני על עבודת התשובה.

ויש לבאר תחילה את מהותם הפנימית של ימי ראש השנה, את עבודת האדם הנדרשת בהם, ואת ביטויי של העבודה במצוות היום – תקיעת שופר, ומתוך הדברים יעלה ויתברר מדוע צריכים לשתי משמעויות אלו של "גזירת הכתוב" ועבודת התשובה.

מדוע ברא ה' את העולם?

בתפילת מוסף של יום ראש השנה, בברכת "זכרונות" אומרים "זה היום תחילת מעשיך". ומבואר בזה (במקור הדברים נתבארו הדברים בארוכה על יסוד המובא בספרי קבלה וספרי חסידות, וכאן הובאה רק תמצית הדברים), שביום ראש השנה מתחדשת הבריאה כולה, ונמצא שיום זה הוא "תחילת מעשיך" – התחלת כל המעשים וכל הנבראים, שמתחדשים מחדש ביום ראש השנה.

והנה, אודות תכלית בריאת העולם, אמרו חז"ל (תנחומא נשא טז. נתבאר בארוכה בתניא פל"ו ואילך) שהיא בכדי שתהי' לו ית' דירה בתחתונים". והיינו שייבא עולם גשמי נחות ומגושם, ובני ישראל יזכרו ויקדשו אותו על ידי עבודתם, כאשר ישתמשו בענייני העולם לקיום המצוות, או ינצלו אותם לשם שמים ולעבודתו ית', עד אשר יהי' העולם כולו מזוכך וראוי להיות "דירה" להשי"ת שישכון בו בגלוי.

ולכאורה יש לתמוה, מה טעם ותועלת יש בעניין זה שידור הקב"ה בעולם גשמי נחות, ומה הי' חסר לו להקב"ה אילו לא נברא העולם?

ומבואר בזה (ראה ספר המאמרים "יו"ט של ר"ה" תרס"ו בתחילתו), שבאמת אי אפשר לומר שיש לבריאה איזה טעם ותועלת, שהרי מופרך לומר שיש להקב"ה איזה עניין שחסר לו, ושיש איזה טעם מובן בבריאת העולם, שהרי הקב"ה הוא בלי גבול ואין סוף והוא למעלה מן השכל והטעם לגמרי.

אלא באמת אין לתכלית ומטרה זו שום הסבר והבנה, והוא שאומר המדרש "נתאוהה הקב"ה", ש"תאוהה" הוא עניין בלי טעם, אלא כן הי' רצון מאת השי"ת, ואין הבנה והשגה בדבר, וכפי שהתבטא על כך אדמו"ר הזקן (הובא בספר המאמרים הנ"ל עמ' ז) "אויף א תאווה איז קיין קשיא" – על תאוה אין מקשים קושיות!

ונמצא שלבריאה יש תכלית – שתהי' לו להקב"ה דירה בעולם תחתון וגשמי, אך תכלית ומטרה זה היא למעלה לגמרי מכל היגיון והסברה וטעם, תאוה היא מלפני הקב"ה אין סוף ב"ה, אין לה טעם שכלי ואין לה הבנה הגיונית (ועיין לקוטי שיחות ח"ו בתחילתו שמבאר את מהות הטעמים שהובאו בספרי הקבלה).

מדוע נבראו העולמות הרוחניים?

נתבאר למעלה, שתכלית בריאת העולם היא בכדי שתהי' דירה להקב"ה בעולם התחתון, אמנם מעתה יש לתמוה:

כאשר ברא הקב"ה את העולם, לא עולם הזה הגשמי בלבד נברא, אלא גם עולמות רוחניים, עולמות האין סוף, עולם האצילות, עולמות שבהם נמצאים מלאכים וברואים רוחניים נעלים, ועוד עולמות רוחניים רבים כמבואר בספרי חסידות וקבלה.

ועל פי המבואר למעלה, מתעוררת קושיא לכאורה: לשם מה ברא הקב"ה את העולמות הרוחניים, הלא התכלית של "דירה בתחתונים" מתקיימת בעולם הזה הגשמי דווקא, שהוא בבחינת "תחתונים", ואם כן יכול הי' הקב"ה לברוא את העולם הגשמי לבדו, ולדור בו, ולשם מה היא בריאת כל העולמות הרוחניים?

[הערת המערכת: ביאור העניין נכתב בשיחת רבנו בתמצית מופלגה, ובשורות הבאות הורחבו הדברים ע"פ המבואר במקומות אחרים בספרי החסידות ובתורת רבנו, וחלק מהדברים אינם מופיעים בפירוש במקור הדברים]

ביאור העניין:

אמנם נתבאר למעלה שאין טעם והסברה שכלית לזה שרצה הקב"ה דירה בתחתונים, אך מאידך, רצונו של הקב"ה הוא בדירה כזו שהנבראים יכינו אותה על ידי עבודתם ויגיעתם העצמית, דירה שיש בה מעלה ידועה וגלוי'.

ובכדי שהכנת הדירה להקב"ה תהי' על ידי עבודת הנבראים, והזינוך בעולם הגשמי יהי' תוצאה מעבודתם באופן מובן ומושג, ולא כגזירה מלמעלה, נבראו גם כן העולמות העליונים.

כי הנה, מבואר בספרי קבלה וחסידות, שהקב"ה ברא את העולם הזה הגשמי על ידי "סדר השתלשלות". היינו שישנה מערכה שלימה של עולמות רוחניים, זה למטה מזה, באופן שבעולם העליון יותר יש גילוי אלוקי נעלה, וככל שיורדים בהשתלשלות העולמות הולך ומתכסה ומתעלם הגילוי האלוקי, עד שמהעולם הרוחני התחתון ביותר מתהווה העולם הזה הגשמי.

מערכת העולמות נקרא בשם "השתלשלות", לפי שכל עולם יורד ו"משתלשל" מהעולם שלמעלה ממנו בסדר והדרגה, והם כמו שלשלת אחת ארוכה, שכל טבעת אחוזה וקשורה בטבעת שלפני'.

ועל דרך משל, הנה יש בעולמות הרוחניים "ספירת החסד", חסד רוחני, וספירת החסד הלזו קיימת תחילה בעולם הרוחני ביותר שהוא "עולם האצילות", ואחר כך נמצאת באופן נמוך יותר ב"עולם הבריאה", וכך משתלשלת ספירת החסד מעולם לעולם, עד שבעולם הגשמי נוצרה מן מדת החסד מתיקות התפוח הגשמי (ראה ספר המאמרים תרכ"ט עמ' קנו ואילך דוגמאות נוספות לזה).

אמנם, העולם הזה הגשמי הוא כה גס ונחות עד שאי אפשר כלל לראות במתיקות התפוח את מקורה בספירת החסד הרוחני, וזאת היא עבודת האדם לזכך ולקדש את העולם, על ידי מעשה המצוות וניצול ענייני העולם לשם שמים, עד שתתגלה בו מהותו הרוחנית האמיתית.

ושלימות הדירה תהי' לעתיד לבוא, כאשר יראו בכל דבר גשמי את מקורו ושורשו הרוחני שהיא מציאותו האמיתית.

והנה, אילו לא היו העולמות העליונים כלל, אזי לא הי' שום קשר בין הגילוי האלוקי בעולם לבין עבודת האדם, וגם אם הי' קובע הקב"ה שהוא ישכון ויתגלה בעולם כאשר בני ישראל יעשו מצוות, הרי העולם לא הי' קשור כלל מצד עצמו לגילוי האלוקי, ונמצא שהדירה הייתה נעשית רק בכוחו של הבורא ועל ידו בלבד.

ולכך ברא ה' את העולם על ידי השתלשלות עולמות רוחניים תחילה, באופן שלכל עניין גשמי יש שורש בעולם רוחני שמתאים לו ויכול להתגלות בו, בכדי שתהי' לעולם שייכות אמיתית לגילוי אלוקי, וכך יוכל האדם לעבוד ולעשות בכוחות שהעניק לו הבורא את הדירה לו ית'.

העולה מכל המבואר למעלה:

מצד אחד, אין שום טעם שכלי וידוע לרצון הקב"ה בדירה בתחתונים, ואין מובן מהי המעלה שיש בכך שתהי' לקב"ה דירה בתחתונים, שהרי הוא אין סוף ואין חסר לו דבר ולא שייך לומר בו טעם שכלי, שכן הוא למעלה משכל.

אך מאידך, ה"דירה בתחתונים" שאל"י נתאוה הקב"ה, היא דירה שנעשית באופן שהוא ידוע ומובן בשכל הנבראים, באופן שהם בכח עצמם ויגיעתם מזככים את העולם ומכינים אותו להיות במעלה ומדריגה שתהי' דירה לו ית'.

למעלה מהבנה, אך עם עבודה מסודרת

והנה, הובא לעיל, שבר"ה מתחדשים כל העולמות ככפעם הראשונה, ומכיון שתקיעת שופר היא המצווה המרכזית ביום ראש השנה, יום "תחילת מעשיך", וכפי שאמרו חז"ל "שמצוות היום בשופר" (ר"ה כו, ג), ממילא מובן שמצווה זו היא הפועלת התחדשות כל העולמות, ובה מתבטא עניין ומטרת ותכלית בריאת העולם.

ומעתה יובן עניין "גזירת הכתוב" שבתקיעת שופר:

כמו שנתבאר למעלה, הנה בתכלית בריאת העולמות יש שתי הדגשות, מחד אין שום טעם והסברה מדוע רצה הקב"ה דירה בתחתונים, אך יחד עם זאת העבודה שאל"י נתאוה היא עבודה שמעלתה ידועה וגלויה, לכן גם במצוות תקיעת שופר מצינו לשתי הדגשות אלו.

מצד אחד, מצוות תקיעת שופר היא "גזירת הכתוב", היינו מצוה נעלית מאוד שהיא נעלית מכל טעם, ואין לה שייכות כלל לטעם ושכל.

ו"גזירת הכתוב" שבמצוות תקיעת שופר, היא נעלית יותר אפילו ממצוות פרה אדומה שהיא "חוקת התורה" שלמעלה מהבנה, כי אף שעלי' קרא שלמה המלך את הכתוב "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (קהלת ז, כג. במדבר"ר שם, ג), מכל מקום איתא בדברי חז"ל שהקב"ה אמר לו למשה רבנו "לך אני מגלה טעם פרה" (במדבר רבה פי"ט, ו), ונמצא שמצוות פרה אדומה אינה משוללת לגמרי מכל טעם, שהרי למשה נתגלה טעמה, אלא שהוא טעם כמוס ונסתר מאוד.

לעומת זאת, למצוות תקיעת שופר אין טעם כלל, והיא "גזירת הכתוב" שמלכתחילה לא נאמר עלי' טעם, אלא היא במדריגה גבוהה מאוד, רצון השי"ת שלמעלה מכל שייכות לשכל ולמעלה לגמרי מהשגה.

והרי זה בדומה לכללות תכלית הבריאה שנעלית היא מכל טעם והגיון ובאה מעצמותו של הקב"ה שאינו מוגבל במעלות והסברות שכליות, ורצון הקב"ה בדירה בעולם הזה הגשמי הוא רצון הנעלה מכל טעם והגיון.

אך יחד עם זאת, הנה "רמז יש בו" במצוות תקיעת שופר, והוא "עורו ישנים", והיינו, שאת התקיעה עצמה צריך לעשות מתוך עבודה מסודרת שקבע הקב"ה, שהיא עבודת התשובה להתעורר מהבלי הזמן ולהתמסר לעבודת ה'.

וכללות עבודת האדם מתחלקת לשני אופני העבודה העיקריים "סור מרע" ו"עשה טוב" (תהלים לד, טו), ששניהם רמוזים בענין השופר, הרמז שכתב הרמב"ם "עורו ישנים משנתכם . . וחזרו בתשובה" היינו "סור מרע", וכן איתא במדרש ששופר הוא מלשון "שפרו מעשיכם" (ויקרא רבה פכ"ט, ו), היינו "עשה טוב".

ונמצא, שעבודת ה' שבתקיעת שופר הוא עניין המובן ומסודר, שצריך האדם לעבוד את ה' בעבודה ויגיעה, להתעורר מהבלי הזמן ולהתמסר לעבודת ה' על כל פרטי', בבחינת "סור מרע ועשה טוב" ולשוב בתשובה שלמה.

והרי זה עולה בקנה אחד עם מטרת ותכלית הבריאה - שהוא "גזירת הכתוב" למעלה מן הטעם ולמעלה מן השכל לגמרי, ומאידך, הרי העבודה עצמה היא מובנת ויש בה מעלה עצומה, והדירה נעשית על ידי עבודת האדם בעבודה עצמית בכוחות שהעניק לו הבורא, באופן שבני ישראל הם הם אלו שעושים את העולם ל"דירה לו ית'", ומגשימים את כוונת ותכלית הבריאה.



כיצד "יכין עצמו לתקוע בשופר"?

האם כל יהודי שייך לכוונות האריז"ל בתקיעת שופר? / מהי ההכנה הרוחנית הנדרשת לפני התקיעות? / מדוע אדמו"ר הזקן הורה לומר "לשם יחוד" רק פעם אחת ביום? / כיצד ניתן לרוכנס בר"ה את המצוות של כל השנה? / ומהי "קבלת עול כללית" הנדרשת ביום זה?



אודות ההכנה הנחוצה לתקיעת שופר, איתא בכתבי האריז"ל (פע"ח דוכראוונא ריש שער השופר. משנת חסידים מס' ר"ה פ"ג מ"א) "יכין עצמו אחר קריאת התורה לתקוע בשופר", ומבאר את הפעולה הרוחנית הנחוצה על פי הקבלה בתקיעת שופר, "לעורר הזעיר אנפין כו", ומובן שמדובר על הכנה של כוונות על פי הסוד שפועלות את התעוררות ה"זעיר אנפין".

אמנם, כפשוט, אין כוונות אלו שייכות ומתאימות לכל אדם, אלא לידעי ח"ן יחידי סגולה העוסקים בעניינים נשגבים אלו, ויודעים לכוון אותן הכוונות.

והנה, בסידור אדמו"ר הזקן מצינו דבר פלא, שקודם תקיעת שופר הביא את מזמור מז שבתהלים, "למנצח לבני קרח מזמור. כל העמים וגו'", וכתב כהאי לישנא:

"אחר קריאת התורה יכין עצמו לתקוע בשופר, ויאמר קאפיטל [פרק] זה ז' פעמים".

והנה, הלשון "יכין עצמו לתקוע בשופר" הוא לשון הפרי עץ חיים, והובא גם במשנת חסידים (בשינוי לשון קצת. ומשם העתיק רבנו), ובשניהם תוכן ה"הכנה" הוא הכוונות והצירופים והסודות שבתקיעת שופר, אמנם, רבינו הזקן העתיק לשון זו ד"יכין עצמו לתקוע בשופר", אך את הכוונות והצירופים לא הביא!

ומשמע שסבירא ל' לאדמו"ר הזקן שהמתפלל בסידורו אינו שייך לאותן הכוונות, ולכן לא הביאן ופירטן כדרך שהביאון בספרי הקבלה. אמנם, אם כן צריך ביאור, מהו תוכן ההוראה "יכין עצמו לתקוע בשופר", בעוד שאינו מפרש כלל כיצד ובמה היא ההכנה?

[ואין לפרש כמו שפירש בספר "שער הכולל" (על סידור רבינו הזקן, להגאון מוהרא"ד לאוואוט), דמ"ש אדמו"ר הזקן "יכין עצמו לתקוע בשופר ויאמר כו" הכוונה בזה היא ש"ההכנה היא [בזה גופא] שיאמר זה המזמור ז' פעמים", והיינו, שהר' (ד"ויאמר") היא ו' הפירוש להנאמר לפני זה "יכין עצמו", כי, אם אין ב"יכין

עצמו" הכנה אחרת מלבד אמירת מזמור מז' פעמים, לא הול"ל אלא העיקר בנוגע למעשה, ש"יאמר מזמור זה ז' פעמים", ולמה הקדים ש"יכין עצמו". אלא ודאי שב"יכין עצמו לתקוע בשופר" הכוונה להכנה אחרת מלבד אמירת המזמור, והדרא קושיא לדוכתא].

מדוע "יכין עצמו" דווקא לשופר יותר משאר מצוות?

בפשטות יש לומר, שב"יכין עצמו לתקוע בשופר" אין כוונת רבנו הזקן לכוונות תקיעת שופר המבוארות בכתבי האריז"ל, שכן הוא דבר שאינו שווה לכל נפש, אלא להכנה כללית לקיום מצוות תקיעת שופר, כל חד לפום שיעורא דילי'.

כתוב במטה אפרים (סי' תקפה) "לפי שהתקיעות הם מעוררים הרחמים כו' נהגו רבים לעשות לזה הכנה רבה כו', זה מעיין בפירוש וכוונת התקיעות, וזה שונה, וזה אומר תהלים, הכל לפי מה שהוא אדם, והכל הולך לכוונה אחת, לייחד לבם לאהבה וליראה ולעורר לבבם לתשובה גמורה".

ועד"ז יש לבאר שב"יכין עצמו לתקוע בשופר" הכוונה שכל אחד יכין עצמו לפני תקיעת שופר, לפי מהותו וערכו. ומכיון שההכנה אצל כל אחד שונה, לפי ערכו, לא פירש רבנו הזקן הכנה פרטית, כיון שאינו דבר השווה לכל נפש, אלא ההכנות שונות הן מאדם לאדם, כל חד לפום שיעורא דילי'.

אמנם, מעתה מתעוררת תמיהה אחרת:

הכנה זו, שצריך האדם להתבונן במהות המצווה ולהתעורר בהתעוררות המתאימה, הוא עניין ששייך בכל מצווה ומצווה. וכבר אמרו רבותינו (הובא בתניא פל"ח) "תפלה או שאר ברכה בלא כוונה הן כגוף בלא נשמה . . וכוונת המצוות . . שהיא כנשמה לגוף", ובוודאי קיום המצווה כדבעי הוא רק בכוונה הראוי'.

אך עם זאת, לא מצינו בסידורו של אדמו"ר הזקן שיכתוב אודות מצוות אחרות שצריך "להכין עצמו" לקיומן. אדמו"ר הזקן אינו כותב זאת לא בנוגע לתפילין לא בנוגע לציצית ואף לא קודם נטילת לולב ושאר מצוות שבסידור. וטעמא בעי, מדוע דווקא גבי מצוות שופר הדגיש רבינו שצריך "להכין עצמו".

ויש לבאר תמיהה זו, בהקדים ביאור כללי בעניין הכוונות והעבודה הרוחנית שבקיום המצוות, לשיטתו של אדמו"ר הזקן, ומתוך הדברים תתברר יותר גם הכוונה וההכנה הראוי' למצוות תקיעת שופר בראש השנה.

כוונות השייכות לכל נפש

אודות אופי סידור רבינו הזקן כתב בספר "שער הכולל" (בהבא לקמן ראה גם הסכמת הרה"ק המהרי"ל אחיו של רבינו הזקן לסידור), שהרב המגיד ממעזריטש ציווה את רבנו לכתוב סידור שנוסחו יתאים הן למבואר בחלק הנגלה דתורה, היינו לפי פסקי רב האי גאון בסידורו ושאר רבותינו הראשונים ואחרונים עד לשו"ע ונושאי כליו, ויחד עם זאת, נוסחו יתאים לכוונות

המבוארות בכתבי תלמידי רבינו האריז"ל, כי פעמים שהכוונות על פי קבלה מתיישבות עם נוסח מסוים דווקא, בסדר פלוני ובמניין אותיות מכוון וכהאי גוונא.

וכתב בשער הכולל, שרבנו אמנם סידר את סידורו על פי כוונות האריז"ל, אך את הכוונות עצמן לא הביא בסידורו, וזאת, "כדי שיהי' יד הכל ממשמשין בו, ויוכשר גם לאנשים שאינם יודעים לכוין את הסודות רק פירוש המלות לבד. . ומי שירצה לכוין הסודות והכוונות ימצאם בפע"ח ובמשנת חסידים ובסידור האריז"ל ועוד ספרים".

והנה, אפשר הי' לומר שסידור רבנו מועיל רק לאלו היודעים כוונות האריז"ל, ואת הכוונות מוצאים בכתבי האריז"ל וכו', ונוסח רבנו מועיל להם שיתאים נוסח תפילתם לאותן כוונות.

אבל יותר נראה לומר, שזה שסידר רבנו נוסח שווה לכל נפש שיתאים ע"פ כוונת האריז"ל, אף שיתפללו בו גם אלו שאינם בדרגה שיודעים הכוונות ואינם מכוונים, הוא משום שגם להם תועיל התפילה בסידור זה, משום שעל ידי עצם התפילה בנוסח המתאים לכוונות פועלים את הפעולה כאילו למדו וכיוונו כל הכוונות המתאימות!

ונמצא שעניין כוונות האריז"ל הוא "שווה לכל נפש", אלא שהשייך לכל אינו הכוונות עצמן אלא רק פעולת ותוצאת הכוונות, שעל ידי שמתפללים בנוסח המתאים נפעלות כל הפעולות שעל ידי הכוונות.

ועל דרך מאמר אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (נעתק בלוח היום יום י"א אדר"ר): "ידוע ומקובל (ראה גם של"ה מס' תמיד עניני תפלה (רנא, ב בהגה"ה ד"ה על חוט)) בענין הכוונות שבתפלה, אשר אלו שאין דעתם יפה לכוון, מפני העדר הידיעה או מפני שאין בכחם לזכור כוונה הפרטיות בעת התפלה, מספיק שיכוונו כוונה כללית, להיות תפלתו נשמעת לפניו יתברך עם כל הכוונות המבוארות בספרי קבלה".

"לשם יחוד" פעם אחת עבור כל היום

ע"פ זה יש לבאר עוד עניין שמצינו בסידור רבנו הזקן:

בספרי קבלה איתא, שקודם כל מצווה יש להקדים ולומר "לשם יחוד קוב"ה ושכינתי" (כ"ה בלקו"ת ואתחנן ט, סע"א. ר"ה נה, ג. וראה פע"ח שער הזמירות ספ"ה. ס' הליקוטים ס"פ ראה. שער רוה"ק (בדפוס ירושלים, תער"ב — יב, ב). כסא מלך להקדמת ת"ז ד"ה ואי תימרון. ועוד), ואכן בסידורים רבים הובא נוסח זה לפני כמה וכמה מצוות. אמנם, בסידור רבינו הזקן מופיע ה"לשם יחוד" פעם אחת בלבד, לפני ברכת "ברוך שאמר" הפותחת את פסוקי דזמרה ועיקר התפילה, אך לא הביא את ה"לשם יחוד" לפני שאר המצוות.

וביאר בזה אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (ספר המאמרים תרנ"ז עמ' קצה), ש"אומרים לשם יחוד קודם התפילה, ויוצאים בזה על כל היום בקיום המצוות".

ולכאורה גם בזה יש לשאול, אם אמירת "לשם יחוד" היא הנהגה השייכת לכל אדם, למה לא קבע רבינו הזקן לאומרו קודם עשיית כל מצוה, ואם אינו דבר השווה לכל נפש, אמאי קבעו לפני ברוך שאמר?

והביאור בזה הוא, ע"ד המבואר למעלה, שבאמת כל אחד ואחד שייך לכל הכוונות ע"ד הסוד והקבלה, אלא שזהו רק בנוגע לתוצאות של הכוונות, שלכל נפש ניתן הכח לפעול את הענינים המפורשים בכוונות המצוות, אף שמעשה הכוונות גופא אינו דבר השווה לכל נפש.

ועל פי זה יש לומר, שס"ל לרבינו, שכדי לפעול "יחוד קוב"ה ושכינתי" בקיום כל מצוה ומצוה במשך כל היום כולו, צריך האדם לומר "לשם יחוד" על כל פנים פעם אחת בתחילת היום. דאף שלכוון את הכוונה על פי סוד קודם כל מצווה במשך כל היום כולו הוא דבר שאינו שווה לכל נפש, מכל מקום בידו של כל אחד ואחד לכוון זאת על כל פנים פעם אחת ביום בשעת התפילה. וכוונה זו שבתחילת היום פועלת על כל שאר מצוות היום, פעולה נמשכת, שכל הדברים הנעשים ביום זה יפעלו "יחוד קוב"ה ושכינתי". ולכן קבע רבינו לומר "לשם יחוד" בתפילת הבוקר, בתחילת התפילה, קודם ברוך שאמר.

מצווה שהיא "ראש" ומחי' את כל המצוות

על יסוד המבואר בעניין כוונות האריז"ל שבתפילה, ובעניין כוונת "לשם יחוד" שבמצוות, יש לבאר גם את עניין "יכין עצמו לתקיעת שופר":

הן אמת שצריכים הכנה לקיום כל מצווה, באופן שקיומה יהי' בכוונה, מתוך הבנה והרגשה של מהות המצווה על פי פשוט ועל פי הסוד. אך הלא את המצוות מקיימים במשך כל היום, ואין הדבר שווה לכל נפש לעבוד ולהתכונן כראוי לקיום כל מצווה ולקיימה מתוך כוונה ראוי'.

ואף על פי כן, הרי כשם שתיקן אדמו"ר הזקן לומר "לשם יחוד" פעם אחת ביום, והוא פועל על כל היום כולו, הנה מעין זה הוא בנוגע לקיום המצוות, שפעם בשנה, בראש השנה, יש להתכונן כראוי לקיום מצוות היום שהיא תקיעת שופר, והכנה זו נמשכת ופועלת גם במצוות של כל השנה, אף שאין מצליחים להתכונן ולכוון בהן כראוי.

כי הנה מבואר בסה"ק (עטרת ראש לאדמו"ר האמצעי בתחילתו. ועוד) שהמועד "אחד לחודש השביעי" אינו נקרא בשם "תחילת השנה" וכיוצא בזה, אלא בשם "ראש השנה", משום שיום זה אינו רק הראשון לימי השנה, אלא הוא ממש כמשל הראש שבגוף, שאינו רק הגבוה ביותר והראשון במעלה מאיברי הגוף, אלא הוא הממשיך חיות לכל האיברים ומנהיג אותם: "שכמו שיש בנפש ראש ומוחין שבו גילוי כללות החיות וממנו נתפשט ונמשך באברים חיות פרטי לכל אבר לפי מזגו ותכונותיו", כן הוא בנוגע לראש השנה ש"הוא גילוי כללות החיות, וממנו נמשך חיות פרטי לכל חודש".

וממילא, עבודת האדם בראש השנה אינה רק הראשונה והחשובה בשנה, אלא היא משפיעה על עבודתו במשך כל השנה, ובזה גופא, הנה העבודה העיקרית ביותר היא תקיעת השופר, "שמצוות היום בשופר" (משנה ר"ה כו, ב). ומכיוון שמצוות תקיעת שופר היא ה"ראש" והמשפיעה לכל המצוות של השנה כולה, לכן בהכרח לעשותה מתוך כוונה נכונה, וגם מי שאינו יכול לכוון במצוות של כל השנה, שזה אינו דבר השווה לכל נפש, מכל מקום במצווה כללית וחשובה זו, "ראש" כל המצוות, מוכרח להכין את עצמו כראוי.

”יכין עצמו” למצוות של שנה שלימה

נתבאר למעלה, שרבנו הזקן לא פירט את תוכן ההכנה לתקיעת שופר, אלא סתם ”יכין עצמו לתקוע בשופר”, משום שההכנה אינה שווה אצל כולם, וכל אחד ואחד מתכוון לפום שיעורא דילי, בהתאם למדרגת עבודתו הרוחנית.

אמנם, על פי המבואר למעלה, יש לבאר את סתימת רבנו הזקן אודות ההכנה לתקיעות באופן עמוק יותר:

כי הנה (בהבא לקמן ראה ספר המאמרים תש”ד עמ’ 5 ואילך), עיקר העבודה הרוחנית בראש השנה היא קבלת עול מלכותו ית’ עלינו, כמו שאמרנו חז”ל (ר”ה טז, א) ”אמרנו לפני בראש השנה . . . מלכיות כדי שתמליכוני עליכם”, שעניין ”תמליכוני עליכם” הוא מה שהאדם מצד עצמו מקבל עליו עול מלכותו ית’ לעובדו ולעשות רצונו ככל אשר יצווה.

בעצם, קבלת עול היא הכוונה היסודית בקיום כל מצווה כל ימות השנה. בכל מצווה ומצווה יש כוונה פרטית, ועל ידה אפשר לזכך עוד חלק באדם, אך יש כוונה עמוקה ונעלית יותר בכל מצווה, והוא מה שמכוון לעשות ציווי ית’, וכמו שאמר שמואל לשאול ”הלא שמוע מזבח טוב” (שמואל א טו, כב), שעצם הציות לרצון השי”ת, מבלי הבט אל התוכן וההכנה, הוא הדרגה היותר נעלית.

וכשם שהי’ ביטוי בדורות קדמוניים: ”א איד איז א קבלת עול’ניק – א קבלת עול’ניק איז א איד”! יהודי הוא בעל קבלת עול – בעל קבלת עול הוא יהודי! וכל זאת מצד עוצם היסודיות שבעניין הקבלת עול.

ומכל מקום, אף על פי שעבודת קבלת עול מלכות שמים היא בכל השנה, מכל מקום אינה דומה לעבודת קבלת עול והמלכת הקב”ה שבראש השנה.

בכל השנה העבודה היא ביחס למילוי רצונותיו במצוות פרטיות, כגון לקבל עול מלכותו ולהניח תפילין, ולקבל עולו באכילת מצה, ולכוף את המידות שבלב ולאמץ את השכל שבמוח והכל מצד קבלת עול להכנע למלך ולקיים מצוותיו, אך כל קבלת עול היא ביחס למעשה דיבור או מחשבה פרטיים.

מה שאין כן בראש השנה, היא קבלת עול כללית ”לקבל עול מלכותו ית’ הכללי עלינו, להיותו ית’ מלך ישראל וגואלו” (סה”מ תש”ד שם), היינו קבלת עול הקב”ה שנהי’ עבדיו בעצם, עוד קודם שהדבר מתבטא במעשים פרטיים.

זהו תוכנה של תקיעת השופר: ביום שהוא ”ראש” לכל השנה, במצווה שהיא ”ראש” לכל המצוות, ממליכים את הקב”ה עלינו שנהי’ כפופים ובטלים אליו ועבדיו, מסירה כללית להשי”ת מעומק הנפש.

וזוהי גם כוונת אדמו”ר הזקן בהוראה ”יכין עצמו לתקוע בשופר”, ולא פירט מהי ההכנה, שכן מדובר בהכנה מפורטת ומוגדרת, אלא הכנה כללית לעבוד את ה’, ולא בתקיעת שופר לבדה, אלא להיות עבד בעצם להשי”ת, ולקיים מצוותיו משך כל השנה כולה.



"תשובה עילאה" של שבת שובה

כיצד שייכת עבודת התשובה בשבת שאסורה בבקשת צרכיו? / מהי "תשובה תתאה"
ובמה נבדלת היא מ"תשובה עילאה"? / איזו תשובה ראוי' בליל שישי ואיזו תשובה שייכת
ליום השבת? / ומה יעשה יהודי שמרגיש מנותק ורחוק מעבודת שבת שובה?



השבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים נקראת בשם "**שבת תשובה**" (ס' האגור הל' ר"ה אות תתככ. ועוד. הובא בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' תקפב ס"ד), ויש אומרים (ס' המנהגים למהרי"א טירנא. הובא בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' רפד ס"ח ועוד) ששמה "**שבת שובה**", והוא על שם ההפטרה שמפטירין בשבת זו "**שובה ישראל**".

שמות אלו, "שבת שובה" או "שבת תשובה", אינם כינויים בעלמא לשבת זו, אלא יש בהם הוראה על תוכנה של השבת ועל העבודה הרוחנית המתבקשת בה – עבודה של תשובה.

ואין לומר ששבת זו נקראת "שבת תשובה" רק מצד חלותה באחד מעשרת ימי תשובה, שהרי, יש לשם זה מקור בתורה, וכל עניני התורה הם בדיוק. ובהכרח שהשם "שבת שובה" מורה על עניינה מהותה ועבודתה של שבת זו – עבודת התשובה.

ובפרט לפי הדעה ששם השבת הוא "שבת שובה" על שם ההפטרה, הרי עצם קביעת הפטרת "**שובה ישראל**" לשבת זו, מורה שעבודת התשובה הוא עניינה של השבת:

כי הנה, שני מיני הפטרות מצינו במנהג ישראל, יש הפטרות מעניין הפרשה, ויש הפטרות מעניין היום, כמו ג' דפורענותא וז' דנחמתא, שמפטירין אז מעניין הזמן ולא משום שייכות ההפטרות לפרשה. ואם קבעו את הפטרת שובה ישראל בשבת זו, הרי זה משום שההפטרה היא מעניין הזמן, ושייכת לעבודת התשובה של שבת זו.

ענין זה מוכח גם ממה שהובא בפוסקים ש"נוהגים שאין נער אומר אותה הפטרה" (מהרי"ל הל' עשי"ת ועוד). שאף שבכל השנה גם קטן יכול לומר ההפטרה, מכל מקום מכיוון שקביעת הפטרת "**שובה ישראל**" היא מצד עבודת התשובה של שבת זו, צריך שיאמרה גדול שחייב

במצוות ושייך יותר לעניין התשובה, ולא קטן שפטור מכל המצוות (חגיגה ב, ס"ב. וראה בכהנ"ל לקוטי שיחות ח"ד עמ' 143 ואילך).

ומאחר שנתבאר שבשבת זו יש הדגשה מיוחדת על עבודת התשובה, יש לתמוה תמיהה גדולה:

הלא שבת אינה שייכת לכאורה לעבודת התשובה, אין אומרים אז תחנון, ואין מבקשים סליחה ומחילה. ועד כדי כך שמשנים את נוסח ברכת המזון בשבת משום שאסור לבקש אז צרכיו (ראה ירו' ברכות פט"ו ה"ג. טושו"ע או"ח סי' קפח ובנו"כ), וא"כ, מאחר שבשבת אין מבקשים מהשי"ת סליחה ומחילה, כיצד אפשר לומר ששמה ותוכנה של השבת הוא "שבת תשובה" – עבודת התשובה?

תשובה תתאה ותשובה עילאה

ותחילה יש לבאר מהותה של מצוות התשובה, ושתי המדרגות הכלליות שבה:

[הערת המערכת: יש להעיר שבמקור הדברים לא נתבארו שתי המדרגות שבתשובה דלקמן, כי אם הוזכרו בקצרה, והבא לקמן הוא קיצור ותמצית הדברים שנתבארו בארוכה בתניא חלק אגרת התשובה].

כי הנה, בתניא חלק אגרת התשובה מבאר על יסוד דברי הזהר הקדוש (ח"ג כג, א) ששני מיני תשובה יש: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה".

"תשובה" היא מלשון השבה, כי ענינה של תשובה הוא להשיב את הנשמה הקדושה למצבה הקודם, בו היתה קשורה להשי"ת. ובתשובה זו יש שתי מדרגות, "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה".

"תשובה תתאה" משמעה השבת הנשמה למצב בו היתה לפני שחטא האדם וסר מן הדרך הישר ר"ל. כאשר עובר אדם עבירה, הרי הוא פוגם בנפשו, הוא מנתק את התקשרותו בהשי"ת, וכפי שמבואר שם (פ"ה-ו) באריכות, שנשמתו של יהודי מחוברת להשי"ת על ידי קיום המצוות, כמשל החבל השזור מתרי"ג נימין, וכאשר עובר עבירה רח"ל, אזי מנתק אותו חוט מההתקשרות להקב"ה.

עוד זאת, שהעובר עבירה ממשך חיות אלוקית בתוך היכולות הטומאה והסטרא אחרא. על בני ישראל נאמר "יעקב חבל נחלתו" (האינו לב, ט), וכשם שבחבל גשמי כאשר מנענעים את החלק התחתון שבחבל מתנועע גם החלק העליון, כך כביכול כאשר יהודי יורד לענייני טומאה וחטא, הרי הוא מושך עמו גם את השכינה להחיות את היכולות הסטרא אחרא וענייני טומאה.

וכאשר שב האדם בתשובה, הרי הוא משיב את החיות הלזו למקומה הראוי לה בסטרא דקדושה, ועל כך נאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" (נצבים ל, ג), ודרשו חכמים (מגילה כט, א) "והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהן", ובזה רמזו על החיות האלוקית שגלתה על ידי החוטא להיכולות הטומאה, ובעשותו תשובה היא נגאלת ושבה משם.

וכל זה הוא התשובה שבכחינת "תשובה תתאה", תשובה כזו הבאה להשיב את הנשמה למצבה בו היתה קודם החטא, שהיתה קשורה להקב"ה, ולסלק את ההשפעה והחיות

מהקליפות והסטרא אחרא, ולהשיבה למקומה בהיכלות הקדושה. תשובה זו באה על ידי עזיבת החטא, ותיקון הפגמים שנגרמו על ידו.

ואכן, תשובה מעין זו אינה שייכת ליום השבת קודש, שאין בו מקום לבקשת סליחה ומחילה.

אמנם, ישנה תשובה נעלית ומרוממת הרבה יותר, והיא בחינת "תשובה עילאה", והיא היא התשובה השייכת ליום השבת בכלל, ולשבת תשובה דרך פרט, כפי שיתבאר.

תשובה בליל שישי ותשובה בשבת קודש

כי הנה, הנשמה הטהורה הקדושה המלוכשת בגוף כל איש ישראל, היא "חלק אלוהים ממעל ממש" (תניא פ"ב ע"פ איוב לא, ב), והנשמה ירדה ממקום כבודה להתלבש בגוף היהודי, להחיותו ולהתלבש במחשבותיו, דיבוריו ומעשיו.

והנה, דעת לנכון נקל, שהקשר של האדם עם הקב"ה בהיות נשמתו מלוכשת בגופו, אינו דומה כלל לקשר עם הקב"ה כאשר הנשמה היתה במקורה ושרשה - מאוחדת עם הקב"ה. כאשר הנשמה למעלה אזי נרגש שאין שום דבר חוץ מהשי"ת, ואילו בעולם הזה, גם צדיק העובד עבודתו בדחילו ורחימו, נשאר הוא מציאות בפני עצמו העובד את ה', שלא כמו הנשמה לפני שירדה למטה, שם הייתה מאוחדת לגמרי עם הקב"ה.

וזהו עניין "תשובה עילאה", בבחינת "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (קהלת יב, ז), הנשמה שבה להיות קשורה ומאוחדת בהשי"ת כמו שהיתה לפני שירדה למטה.

תשובה זו, כמובן ופשוט, אינה על חטאים ועוונות. שהרי כאשר האדם נמצא במצב של חטא ועוון, הוא אינו שייך בכלל לעבודה זו של התעלות והתרוממות והתדבקות בהשי"ת, אלא צריך הוא תחילה לשוב ולתקן את אשר פגם, ורק אז שייך להתחיל בעבודה של "תשובה עילאה", להשיב את הנפש אל מקורה ושרשה.

והנה, מהמבואר כאן עולה שתשובה תתאה נעשית מתוך מרירות והרגשת הבלתי טוב שבמעשי החטאים והתוצאות של הפגמים בנפש והורדת החיות האלוקית לעמקי הקליפות, שצריך האדם להתמרמר על מעשיו ולעורר רחמים על נפשו ועל החיות האלוקית שבגלות ושבי', כמו שכתוב "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה" (תהלים נא, יט).

ואילו תשובה עילאה שעניינה הוא ההתקרבות וההתדבקות במקורה של הנשמה, חלק אלוהים ממעל, נעשית מתוך שמחה והתעלות, בבחינת "תשמיעני ששון ושמחה" (שם, י).

וכתב בתניא שם, שתשובה תתאה שייכת בעיקר לימות החול, ובפרט בסיום ימות החול בליל שישי, שאז צריך האדם לעשות חשבון נפש מכל אשר עבר בימות השבוע, ולהתמרמר ולתקן את חטאיו, בבחינת "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה".

ואילו בשבת קודש הוא זמנה של תשובה עילאה, לאחר שתיקן את אשר פגם בימות השבוע, ואזי הוא נקי ויכול להיות שרוי כולו בענייני קדושה, להתעלות ולהשיב את הנשמה

למקורה בה' אחד, ולרומם גם את כל כוחות נפשו ואת גופו להתאחדות בה', שלא תהי' לו מציאות עצמית חשובה, אלא כל עניינו יהי' רק להתדבק בו ולמלאות רצונו ית'.

וכך כתב באגרת התשובה שם (פ"י): "עצה היעוצה להקדים בחינת תשובה תתאה בתיקון חצות . . ומי שאי אפשר לו בכל לילה, על כל פנים לא יפחות מפעם אחת בשבוע לפני יום השבת", היינו בליל שישי, ואחר כך "השבת היא בחינת תשובה עילאה, ושבת" אותיות "תש"ב אנוש", כי בשבת היא עליות העולמות למקורם כו', ובפרט תפילות השבת וד"ל".

תיקון לכל השבתות

והנה, נתבאר למעלה, שבמשך כל השנה ישנו לעניין תשובה תתאה בכל יום ויום ובפרט בליל שישי, ובכל שבת ושבת הוא עניין תשובה עילאה של התקרבות והתעלות הנשמה למקורה ושרשה.

אמנם, בעשרת ימי תשובה, הדברים מודגשים עוד יותר, שהרי בימים אלו מתקנים את כל השנה כולה, וכן איתא בכתבי האריז"ל (שער הכוונות קודם דרוש א' לר"ה): "ז' ימים שבין ר"ה ליוה"כ . . כל יום מהם מכפר על כל העונות שחטא כל ימיו ביום שכיוצא בו, כיצד הרי שחל יום א' של ז' ימי תשובה הנז' ביום א' של השבוע . . הנה הוא מכפר על כל עבירות שעשה האיש ההוא בכל ימיו ביום א' שבכל שבוע מכל ימי חייו".

והיינו שבעשרת ימי תשובה, מלבד ימי ר"ה ויוה"כ, יש ז' ימים כנגד שבעה ימי השבוע, ובכל יום חול מתקנים את אותו יום שבמשך כל השנה, על ידי תשובה כראוי, וכך בכל ששת ימי המעשה. ואף שכבר עשה תשובה בכל יום ובכל ליל שישי, עדיין צריך להשלים ולתקן באופן נעלה יותר.

וכן איתא בתניא ש"עיקר התשובה בלב, והלב יש בו בחינות ומדרגות רבות, והכל לפי מה שהוא אדם" (פכ"ט), וגם אם שב האדם כבר בתשובה, הנה כאשר מתרומם ומתעלה בעבודתו, נדרש ממנו לתקן עניינים שבעבר לפי מדרגתו לא היו נחשבים לפגמים, אבל עתה בהתעלותו צריכים המה תיקון לפי מעלתו, והתשובה בכללה צריכה להיות מעומקא דליבא ובשלימות יותר.

וביום שבת שובה, אז הוא הזמן לתקן את עניין "תשובה עילאה" שבכל השנה כולה, שתהי' התשובה באופן הנעלה והמושלם ביותר.

ומכיוון שעניין תשובה עילאה היא התעלות הנשמה והתקרבותה אל "האלקים אשר נתנה", מובן שאין לעבודה זו סוף וקץ, שהלא "האלקים אשר נתנה" הוא אין סוף ובלי גבול, וככל שיתעלה ויתקרב האדם, הרי יכול תמיד להתעלות ולהתקרב יותר, עד אין סוף.

מי שייד לתשובה עילאה!?

והנה, העניין המדובר כאן, ששבת שובה עניינה הוא התיקון והשלימות של "תשובה עילאה" של כל השנה, הוא עניין נעלה ומרומם מאוד, שכן מדובר במי שכבר סיים לשוב

בתשובה תתאה, ותיקן את כל הפגמים, ועתה עוסק הוא בהתעלות נשמתו למקור חוצבה, ובעבודת תשובה עילאה גופא מדובר באופן נעלה ביותר, יותר על העבודה שבכל השנה כולה, השלימות שבתשובה עילאה!

ויכול יהודי לטעון, ש"ידע איניש בנפשי" שהוא רחוק מאוד מעבודה זו, אחזו הוא במדריגה נחותה הרבה, עוסק הוא בעבודה נמוכה הרבה יותר, ואין הוא שייך כלל לעניין התשובה של "שבת שובה".

על כך המענה הוא, ש"א ידע איניש בנפשי"! כי נפשו היא "חלק אלוהי ממעל ממש", ומובן שעבודה זו שייכת אליו, "לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאוד", ובאופן שהעבודה תהי' "בפיך ובלבבך לעשותו" (נצבים ל, יד), היינו שעבודת התשובה שלו תהי' בשלימות במעשה, בדיבור וגם בהרגש הלב.

ותחילת העבודה, שהיא שייכת לכל אחד ואחד, היא בלימוד עניינים אלו בתורה, שאף אם חושב הוא שאינו שליט על ליבו לעבוד את עבודת התשובה כראוי, הרי על מוחו ודאי שליט הוא, ויכול ללמוד ולהתבונן בעניין התשובה הנדרש בשבת שובה.

וכאשר יתייגע ויתבונן ויחשב בעניינים אלו, הרי הבטיחה תורה "יגעת ומצאת" (מגילה ו, ב), שמן המוח תחדור ההתבוננות בכל מציאותו לרבות הרגש שכלב ומעשה בפועל.

ומעשה רב, שפעם נשאל רבנו הזקן מאת אחיו המהרי"ל מדוע נאמר "והסירותי את לב האבן" (יחזקאל לו, כו), ולא "והסירותי את מח האבן", וענהו שהיגיעה במוח היא תפקידו של היהודי, להתייגע להחדיר במוחו את ההנחה האלוקית, וכאשר יהודי יתייגע כראוי, אזי יסיר ממנו השי"ת את המניעה גם בהרגש הלב. אם יסיר היהודי את מח האבן, יסיר ממנו השי"ת את לב האבן.

וכאשר יהודי יתבונן כראוי בעניין התשובה, תשובה עילאה בשבת שובה, שעניינה הוא שיבת הנשמה אל האלקים אשר נתנה, מתוך ששון ושמחה, אזי מסייעו השי"ת להגיע גם למדריגה זו בעבודה בפועל ממש, ולשוב עד ה' אלקיו בתשובה עילאה.

